

Un estudi etnogràfic sobre el voleibol de platja

■ DAVID MATA VERDEJO

Institut Espanyol Severo Ochoa (Tànger, Marroc).
Tècnic de Vòlei Platja de la RFEVb.
Seleccionador Nacional de Vòlei Platja 1990-1993

■ Paraules clau

Voleibol, Mintonette, Esports californians, Vòlei platja

Resum

S'estudia l'avaluació històrica del vòlei platja des del seu naixement com una variant recreativa del voleibol, incidint en la descripció dels signes d'identitat subcultural d'aquesta modalitat, abordades des de l'etnografia de l'esport. D'aquesta manera s'estudiaran temes com la configuració de grups autotancats, el comportament ètic del jugador de vòlei platja i les tècniques del cos pròpies dels nois de la platja o *beachboys*.

Aproximació històrica

En 1995, la Federació Internacional de Voleibol va commemorar el Centenari del naixement de l'esport del voleibol. Al col·legi de l'YMCA (Young Men's Christian Association) de la localitat d'Holyoke (Massachusetts), el professor d'educació física William G. Morgan, acabat de graduar amb vint-i-cinc anys, va inventar un joc que va anomenar "*mintonette*" (Pa-

lou, 1992, p. 16). Aquell nom exòtic va ser substituït per l'inventor, a proposta del professor del Springfield College, Alfred T. Halstead, tot buscant un nom més atractiu i que es correspongués amb l'essència del joc. El juliol de 1896 la revista *Physical Education* definia l'esport de la forma següent: "*Volley ball is a new game which is preeminently fitted for the gymnasium or the exercise hall, but which may be placed out of doors. Any number of persons can play. The play consists of keeping a ball in motion over a high net, thus partaking of the character of two games -tennis and handball*". (Distel, 1995, p. 70).

Aquesta modalitat, menys intensa que el bàsquet, consistia a enviar una pilota feta amb la cambra d'aire d'una pilota de bàsquet, a camp contrari per damunt d'una xarxa que se situava a una altura de sis peus i sis polzades (1,98 m). El nou esport, col·lectiu i sense contacte, no requeria un esforç físic tan intens com el bàsquet. Per tant, s'adaptava millor a les característiques del grup d'alumnes, la majoria homes de negocis de mitjana edat, com ara un doctor, el cap de bombers i l'alcalde de la localitat (Shewman, 1995(1), p. 66). Expandit a través dels col·legis de l'YMCA pels Estats Units i per alguns països asiàtics, com el Japó i la Xina, va arribar a Europa de mans de les forces militars que van participar en la I Guerra Mundial. Es van distribuir més de setze mil pilotes de voleibol entre els Cossos Expedicionaris Americans (FIVB, 1978, p. 23). És curiós comprovar el paper de les activitats esportives de l'exèrcit americà a les campanyes militars: van practicar el surf a les costes de l'Extrem

Orient durant la Guerra de Vietnam, fet que va ser portat al cinema a la pel·lícula *Apocalypse Now* per Frank Coppola. El vòlei platja va ser, d'altra banda, una ocupació dels temps d'espera de la batalla a la Guerra del Golf de l'any 1991, al sorrenc desert aràbic. Aquesta influència arriba a Espanya en 1920, i se'n registra la pràctica a la platja de Montgat (Barcelona), per part de turistes francesos (J. i N. Palou, 1985, p. 17). Tanmateix, serà després de la Guerra Civil quan començarà a escampar-se per tot el país. Van ser les agrupacions dependents del règim franquista, la Sección Femenina i el Frente de Juventudes, les encarregades de fer conèixer a la joventut aquest esport (Carrero, 1965, p. 12), i van crear les seves pròpies competicions anys abans que es constituïssin els organismes federatius de la modalitat. El professor de l'INEF de Madrid, Luis Carrero, un dels primers tècnics nacionals que va sorgir d'aquest esport, ens indica que l'apogeu que va assolir el voleibol en aquestes dècades entre les joves espanyoles, a través de la Sección Femenina, va fer que diversos grups, com ara els tècnics de l'Academia de Mandos, el cataloguessin com el "*Marrica-Ball*" per considerar-lo un "joc de dones".

En el camp administratiu, el voleibol, o "balonvolea" com s'anomenava aleshores, va recórrer un llarg periple fins a la constitució de la Federació Espanyola de Voleibol (1959), atès que va dependre de la Federació Espanyola d'Handbol (1948-1950), Bàsquet (1950-1958) i de Rugby (1958-1959). A començament dels anys cinquanta, els clubs van ser les entitats que van desenvolupar les compe-

■ Abstract

The historic evaluation of beach volley ball from its beginnings as a recreational variant of volleyball, emphasising in the description if the subcultural characteristics of identity concerning the ethnography of the sport, has been studied. Subjects such as the configuration of closed in groups, the ethic behaviour of the beach volleyball player and the body techniques exclusive to boys of the beach or beachboys.

■ Key words

Volleyball, Mintonette, Californian sports, Beach volleyball

tions nacionals. L'equip Bombers de Barcelona va acollir aquesta modalitat importada pels parcs de bombers francesos, i van aconseguir el primer títol nacional el 1951. Altres clubs de competició eren el Piratas de Madrid, l'Hispano Francès i el Canoe. En àmbits educatius, com els col·legis majors universitaris i centres d'ensenyament, el voleibol va començar a propagar-se amb força els anys cinquanta i seixanta. Van ser els col·legis religiosos els que van sobresortir en les competicions nacionals. Padres Capuchinos de Múrcia, Obispo Perelló de Madrid i ja en els anys setanta, d'altres com Recuerdo i Salesianos (també a Madrid) van ser els centres de més gran renom. En els anys setanta, el nivell dels clubs espanyols s'eleva enormement amb la participació en competició d'equips com el Reial Madrid (que venç de forma consecutiva els campionats nacionals des de 1975/6 a 1979/80), l'Atlètic de Madrid (amb tres victòries en la dècada) i el Son Amar, aquest últim de Palma de Mallorca. En aquests anys, el voleibol s'anava constituint com un esport de competició capaç d'omplir els pavellons esportius del nostre país. Tanmateix, li mancava una qualitat característica dels esports d'espectacle. Malgrat la contínua exposició física que exigeix l'esport (saltos potents, desplaçaments ràpids, caigudes per salvar una pilota, rematades de tremenda intensitat), l'actitud psicològica dels jugadors en pista era enormement discreta, freda i moderada. Els punts se succeïen l'un darrere l'altre, amb l'aplaudiment del públic i la contenció dels jugadors. Ens assenyala el professor Luis Carrero que "en aquells partits dels anys seixanta i setanta, els jugadors gairebé no s'anaven els uns als altres ni es felicitaven per cada punt. Hi havia una gran discreció en la conducta de públic i jugadors".

En els anys vuitanta, el voleibol va registrar un canvi significatiu a nivell mundial, de la mà de l'equip nacional dels Estats Units. I el nostre país va rebre aquesta influència vinculada a la

modificació substancial de les pautes de conducta dels jugadors de voleibol a la pista de joc.

La gran revolució en les pautes de comportament

L'equip que es va concentrar a San Diego (Califòrnia), per a la preparació dels Jocs Olímpics de Los Angeles de 1984 estava format per joves jugadors que provenien de lligues universitàries, la majoria d'ells californians assidus a la pràctica del vòlei platja. Tan fort va ser el xoc entre el caràcter rígid i sever d'un entrenador del mig oest, Doug Beal, i el caràcter despreocupat dels jugadors californians, que n'hi va haver uns quants que van caure en el camí de la preparació: van ser despatxats o van abandonar la concentració. Una mostra inequívoca de la classe i la potència d'aquests jugadors va ser la seva consagració com a estrelles del voleibol de platja (Sinjin Smith, Tim Hoffland, Randy Stoklos i Mike Dodd).

Del rigor, la meticulositat i la duresa del sistema d'entrenaments, junt amb el talent i les qualitats dels joves jugadors que van romandre a la selecció, va néixer un equip que va dominar la competició mundial durant quatre anys (Jocs Olímpics de Los Angeles 1984, Copa del Món 1995, Campionat del Món 1986, Jocs Panamericans 1987, Jocs Olímpics de Seül 1988). Un dels grans líders de l'equip i també assidu jugador de la platja, Pat Powers, assenyala que la clau del seu èxit es va basar en la motivació. L'actitud del jugador en cada entrenament, en cada situació de joc, estava carregada d'"empenta" (*pushing*) entre els membres de l'equip. Cada jugador animava i cridava (*yelling*) al company, independentment que hagués obtingut èxit o fracàs en l'acció, es xocaven els palmells de les mans i s'arribava a un estat d'excitació que fregava l'esquizofrènia (Powers, 1994, p. 120). L'esmentada actitud no servia només com a element de reforç positiu per a les expectatives de l'equip, sinó que funcionava com a mecanisme d'intimidació del contrari. Per això, aquesta pauta de conducta es va anar estenent extraordinàriament pel món del voleibol de competició

fins a esdevenir una tècnica bàsica de relació intragrupal dels equips de voleibol a qualsevol nivell.

Picar de mans els uns amb els altres després de cada acció. Corejar un crit de guerra o, simplement, cridar per inculcar ànim eren tècniques que pertanyien a l'estil esportiu californià (on trobem d'altres exemples, com l'especial ambientació de l'equip de bàsquet Los Angeles Lakers). Aquesta forma de viure l'esport, amb altes dosis d'eufòria i extraversió, es trobava a les platges de Califòrnia quan aquesta selecció nacional de voleibol començava el seu periple de títols intercontinentals. Per tant, van ser els jugadors de vòlei platja els qui van canviar l'esperit del voleibol, un joc que fins als anys vuitanta es caracteritzava per un comportament social dels jugadors a la pista força discret i refinat. Com ens indica Miguel Ocón, jugador professional a la lliga americana en els anys setanta i després seleccionador nacional espanyol, "els jugadors americans van ensenyar al món del voleibol la importància dels reforços externs en la motivació del jugador. L'esperit d'equip augmenta amb l'animació contínua, la celebració de l'obtenció de punts i la minoració dels efectes d'un fracàs amb el suport dels companys. A través d'aquest esperit, el jugador perd la por al fracàs, se sent crescut i emparat pels qui l'envolten. I aquí també hi hem d'incloure el públic. Els americans van aprendre a conuiu amb el públic, a transmetre-li la necessitat de suport, i a utilitzar-lo en profit propi, fins i tot quan es tractava d'un públic contrari als seus colors".

Com és que els joves californians van ser capaços de canviar el concepte de relació intragrupal del voleibol, i expandir el seu model a nivell mundial, quan amb prou feines tenien trajectòria en el món de l'alta competició d'aquest esport? La resposta es troba en el medi social on es van desenvolupar, i en el seu esport preferit: el vòlei platja. Contra algunes opinions que situen aquesta modalitat com un dels nous esports vinculats a l'anomenada societat postindustrial (J. i A. Olivera, 1985, p. 17), volem mostrar i demostrar de quina manera, a través de

la seva prolongada trajectòria a la costa californiana, es va arribar a crear també una subcultura del voleibol de platja algunes dècades abans que d'altres esports, com el surf de vela o el *skateboard*, exportessin la moda americana al Vell Continent.

Característiques del vòlei platja

El voleibol de platja no és, doncs, una modalitat recent com d'altres esports californians que desenvoluparem en l'horitzó marginal. En els seus orígens, a final dels anys vint, es va concebre com una variant recreativa del voleibol als clubs de platja de Santa Monica (Califòrnia), com ara l'Edgewater Beach Club. En 1930, quatre joves: Paul Johnson, Charley Kahn, Bill Brothers i Johnny Allen, juguen el primer partit de vòlei platja registrat (Smith i Feineman, 1988, p. 2) amb dos jugadors per equip, i no sis com en el voleibol. La nova modalitat (*beach volleyball*) es presentava com una afició per als nois californians de la platja (*beachboys*), sobretot per als moments i els dies en què les onades no eren bones per fer surf. Aquest binomi, surf-vòlei platja, continua sent, a hores d'ara, un denominador dels jugadors californians de vòlei de platja, encara que la seva progressiva professionalització vers aquest esport hagi relegat el surf a una ocupació d'oci i no de negoci.

La reducció del nombre de jugadors per equip va comportar profundes modificacions en les pautes de comportament dels practicants. Com assenyalem al començament de l'apartat, el voleibol va néixer amb l'esperit de ser un esport poc fatigant. La mida reduïda de cada camp (quadrat de nou metres), compartit per sis jugadors, confereix la possibilitat de gaudir i participar d'un joc d'equip, ja sigui a un nivell recreatiu o agonístic, sense "pagar un preu massa elevat de fatiga, risc, automortificació, autocontrol i exasperació" (Antonelli i Salvini, 1982, p. 223). També a nivells d'alta competició trobem les conseqüències psicològi-

ques de la pràctica d'aquesta modalitat. Així, els estudis de Naul i Voigt van arribar a la conclusió que el tret típic de l'equip nacional de la República Federal Alemanya era "l'elevat nivell d'extra-punitivitat", a la qual cosa acompanyava una feble capacitat autocrítica i escassa inclinació al sacrifici (ibídem). En contraposició al voleibol, el vòlei platja exigia una redistribució diferent de l'espai de joc i de les responsabilitats dels jugadors a la pista. Dues persones han de cobrir un quadrat de 9 x 9 metres que en voleibol és cobert per sis jugadors. Ja no serveixen de gaire les excuses o la recerca de culpes en errades d'altres companys. L'essència del joc del vòlei platja es forja sobre el compromís de companyonia a ultrança, un vincle de parella quasi marital (Mata *et al.*, 1994, p. 207).

Els jugadors de platja californians incorporaven diversos avantatges més sobre la població del voleibol convencional de pista. En primer lloc, el medi on es desenvolupa, la sorra tova de la platja, suposa una dificultat afegida per al jugador a l'hora de realitzar els desplaçaments i salts. Aquest medi, que considerem com un sòlid deformable no rígid o un fluid molt viscos (Mata *et al.*, 1994, p. 23), disminueix la capacitat de salt vertical en comparació amb la pista de voleibol. Però aquesta sobrecàrrega dota les cames del jugador de platja d'una potència enorme, que traslladada al pavelló es converteix en un espectacular salt vertical. Per tant, l'entrenament de la platja atorgava a aquests californians un avantatge afegit sobre els jugadors del mig oest o de la costa atlàntica. En segon lloc, el medi social d'aquests joves es vincula a la platja i al vòlei platja. La totalitat del temps lliure es gaudeix a la platja practicant l'esport sense descans, per la qual cosa el nivell de joc assoleix altes cotes, fins i tot abans de la seva maduresa. La tradició de jugar partits l'un darrere l'altre, "*over and over*" fins que es pongués el sol es combinava amb la necessitat de la victòria per mantenir la posició en el camp i poder continuar jugant fins que una derrota o la fatiga impulsessin a deixar el camp de joc a una

altra parella. En aquesta dinàmica, els jugadors es veien motivats per la pressió constant de buscar la victòria per continuar ocupant la pista i jugant. Davant aquest ambient d'exigència competitiva, els joves californians ben segur que van enfortir l'aspecte psicològic de la persona i van alimentar la base d'allò que es va arribar a dir la clau de l'èxit del voleibol americà en els anys vuitanta: el "*terrible will to win*" o desig irrefrenable d'aconseguir la victòria (D. Beal i P. Murphy, 1989, p. 2). Un exemple de la dedicació a aquest esport va ser Ron Von Hagen, jugador dels anys seixanta i setanta, esdevingut una llegenda pel seu extraordinari palmarès i per la forma de preparació especial, en la qual incloïa l'alimentació especial i el treball de musculació. Sens dubte, la base del campió s'assentava en la pràctica exhaustiva. "Durant divuit anys, Von Hagen va fer majoritàriament una cosa: jugar a vòlei platja" (S. Byron, 1995², p. 95).

Malgrat el total amateurisme d'aquells joves, el nivell de competició en què participaven se situava en el nivell més alt del voleibol, i durant dècades, els millors jugadors americans de voleibol procedien de Califòrnia i havien practicat el voleibol de platja assíduament. El cas més llampant, que uneix les tradicions del voleibol i del vòlei platja, ha estat Karch Kiraly. El 1977, porta l'institut de la seva localitat (Santa Barbara High School) a finalitzar imbatuts en el campionat. Un any més tard, aconsegueix el mateix propòsit participant amb la Universitat Califòrnia Los Angeles (UCLA). El 1978, amb dinou anys i acompanyat d'un altre jove californià (que estava cridat a ser el jugador més dominant de la història del vòlei platja mundial), Sinjin Smith, van derrotar totes les parelles consagrades als cinc torneigs Open que van disputar. Els triomfs van fer créixer la seva fama en els anys següents, fins que es va inscriure en l'equip nacional de voleibol, on va destacar com el jugador més valuós i providencial del conjunt que va aconseguir dues medalles d'or olímpiques consecutives i d'altres títols internacionals, com indiquem al comen-

çament de l'apartat. Per honorar aquest devesall de talent sobre la pista, el President de la Federació Internacional de Voleibol, Dr. Rubén Acosta, va crear la distinció "El Millor Jugador del Món" per lliurar-l'hi el 1986. Acosta va assenyalar que Kiraly representava "el prototip del que un jugador de voleibol hauria de ser" (FIVB, 1987, p. 110). Després d'haver guanyat totes les competicions per nacions, Karch Kiraly va partir, amb un contracte de mig milió de dòlars per any, amb el seu company Steve Timmons, a la conquesta d'Europa, i va participar dues temporades amb l'equip italià Il Messaggero de Ravenna en la més potent lliga mundial, la italiana. Després de la conquesta del campionat italià en la primera temporada, en què van vèncer tots els partits (per enèsima vegada en la seva vida), el club va duplicar la quantia de la fitxa del contracte per al segon any. La tornada de Kiraly a Amèrica va anar acompanyada d'un dilema: tornar a la selecció nacional per lluitar per la tercera medalla consecutiva als Jocs Olímpics de Barcelona, o cobrir una assignatura pendent des de la seva joventut: adquirir el títol de King of the Beach, consagrar-se com a figura del voleibol de platja. Decantat per aquesta segona inquietud, no va trigar a erigir-se en el jugador més valuós (*Most Valuable Player*) del circuit nacional de l'Association of Volleyball Professionals. El 1992, al costat del seu company Kent Steffes, va guanyar 13 torneigs consecutius. Els anys posteriors es van omplir de títols, fins que, amb trenta-cinc anys, i amb aquest mateix company, assolí la seva tercera medalla d'or olímpica als Jocs d'Atlanta-96, on aquesta modalitat debutava en el programa olímpic. Solament una lesió va apartar el ja veterà jugador de participar en els jocs de Sidney-2000. La versatilitat i longevitat de les habilitats del jugador quedaven una vegada més de manifest. La seva figura, com a estendard i ambaixador d'ambdues modalitats, mostra que voleibol i vòlei platja compartien en la seva vida el mateix esperit i inquietud, com a pràctica agonística.

Pautes de comportament del vòlei platja

Tanmateix, el voleibol de platja és una modalitat carregada de peculiaritats antropològiques, perquè ha esdevingut el punt central al voltant del qual s'estructuren grups humans que denoten tècniques, rituals i pautes de comportaments específiques. En la seva trajectòria a través del temps fins als nostres dies, trobem alguns canvis significatius, d'altres aspectes que han evolucionat de mica en mica, i alguns que continuen constituint l'essència d'aquest esport. Abordarem a continuació alguns dels aspectes que no hem analitzat al punt anterior, per considerar-los específics de la subcultura del vòlei platja; ens referim a: les tècniques de vestit, els hàbits de conducta, i les conseqüències de la popularització de l'esport.

Tècniques de vestit

Al vòlei platja s'ha jugat tradicionalment amb una única peça de roba de vestir, el banyador. Si fullegem la bibliografia de la història d'aquest esport, contemplem que des dels primers torneigs californians dels anys quaranta, fins a la professionalització de l'esport als vuitanta, els jugadors exhibien els seus cossos bronzejats amb els pantalons curts com a única indumentària. Tanmateix, a hores d'ara, per influx de diversos factors (tecnològic, comercial, estètic), l'esportista ha multiplicat el seu vestuari de joc. Com en altres casos, contemplem una exportació majoritàriament americana dels nous equipaments, fruit de la comercialització i del patrocini dels jugadors amb els productes que vesteix.

Un jugador professional i un jove aprenent poden arribar a vestir exactament igual, i lluir els mateixos complements corporals. Tanmateix, les inquietuds que es desperten amb el seu ús no són exactament les mateixes. Els tres grups de factors esmentats han suposat la massiva incorporació d'elements a l'equipament de vòlei platja. Una vegada

establerts, es converteixen en exponents d'aquesta subcultura, i en nou jugador que s'aproxima a aquesta modalitat, el primer que sent és la necessitat d'imitar els models dels campions per adquirir els signes externs de pertinença a aquesta subcultura. Seguint en una escala descendent, començarem pel cap. El cap es protegeix amb una gorra amb visera. Aquest apèndix protegeix el jugador de l'exposició de la cara i els ulls al sol. En el cas que, per la posició del jugador al camp, el sol castigui l'esquena de l'esportista, és usual girar la gorra perquè la visera cobreixi el clatell. Com que la visera ha de permetre un moviment ascendent i descendent, per adequar-la al sol, les viseres dels jugadors poden portar imprès en serigrafia el logotip publicitari, tant a la part superior com a la inferior, perquè quan el jugador porti la visera apujada la publicitat continuï sent visible. Hi ha d'altres models de visera que deixen al descobert el cap. Així, el cabell queda lliure de l'empresonament de la gorra. La part interna de la visera, que reposa sobre el front i el naixement dels cabells, va coberta per una roba de tovallola de tacte suau i que recull la suor de l'esportista. La cara rep diverses tècniques de tractament. La primera és l'aplicació de cremes bloquejants de raigs solars, que incideixen sobretot en els punts prominents de la cara: nas, pòmuls i llavi inferior. Amb aquest tipus de crema es protegeixen aquests punts de les abrasions solars. Al marge del caràcter higienicopreventiu, s'hi incorpora l'element estètic. Aquestes cremes es comercialitzen amb diferents tints de color, amb la qual cosa els jugadors passen a utilitzar-les com a pintures de guerra. Una o dues franges obliqües de color creuen diagonalment pòmuls i galtes del jugador, com si es tractés d'indis apatxes. Els jugadors brasilers utilitzen aquestes cremes amb el color groc, símbol esportiu del seu país. Un altre element que realitza la funció prioritària de fre a l'acció solar són les ulleres. En els anys vuitanta, el desenvolupament tecnològic de les ulleres esportives es va adreçar a

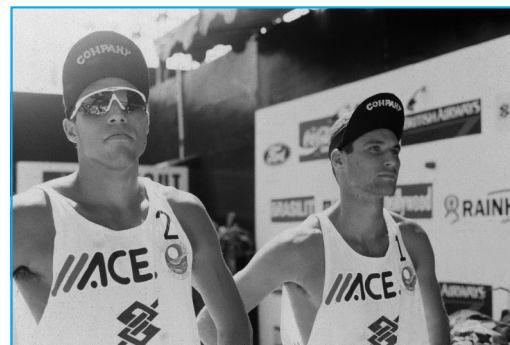
l'obtenció de compostos plàstics ultra-resistents a la ruptura. En vòlei platja, l'impacte del mòbil amb la cara del jugador és una situació comuna en el joc. Si la pantalla de les ulleres es trenqués, produiria lesions severes en l'òrgan de la visió, per la qual cosa els fabricants s'han esforçat a crear ulleres irrompi-bles. Les ulleres presenten tots els elements desmuntables, per a poder ser substituïts individualment en cas de ruptura o de canvi en les circumstàncies ambientals. La pantalla és única; no respon a la distribució tradicional d'assignar un vidre a cada ull. En voleibol de platja s'utilitzen pantalles que se subjecten fàcilment a la part superior de la muntura, i poden ser intercanviades per una altra de mida o color diferent, segons la intensitat de llum solar. D'altra banda, el suport nasal de la muntura es realitza en materials elàstics, com el cautxú, per tal d'evitar les incisions al nas en cas d'impacte. Les patilles de les ulleres, finalment, també de plàstic, poden portar dues parts lliscants una sobre l'altra per tal de permetre l'ajustament necessari de mida, segons l'individu que les porti.

Continuant amb la indumentària, arribem al membre superior de l'esportista. Encara que és poc freqüent, alguns jugadors d'alt nivell es col·loquen un braçilet de roba en un avantbraç. Aquesta peça s'utilitza per eixugar la suor del front del jugador. Per tant, la col·locació d'aquest additament no és casual, sinó que respon a un raonament clar: aquesta zona del cos no entra en contacte amb la pilota i fins i tot durant les accions defensives en què l'esportista ha de llançar-se a terra per evitar que la pilota toqui el camp, aquesta és la zona corporal que menys es taca de sorra. En realitzar l'acció d'eixugar la suor, el jugador no es fregarà la sorra per la cara. Els avantbraços també poden servir de suport publicitari entre esportistes de competició, mitjançant calcomanies. Aquesta tècnica infantil d'implantar tatuatges fàcilment eliminables va ser introduïda en aquest esport pels jugadors francesos Christian Pénigaud i Philippe Jordard a començament dels noranta, per

lluir l'anagrama del seu patrocinador en les competicions internacionals i eludir així la rigorosa reglamentació sobre la disposició d'espai publicitari en l'equipament de joc.

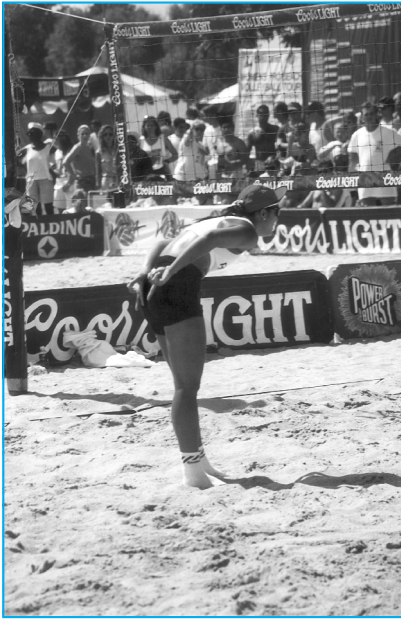
El rellotge de polsera figura com un element prohibit en l'esport de competició. Durant la celebració d'un partit de qualsevol dels esports col·lectius per excel·lència (futbol, bàsquet, handbol, voleibol, rugbi, beisbol o futbol americà) els jugadors tenen prohibit l'ús del rellotge. L'àrbitre mana aturar el partit i ordena de retirar el rellotge a l'esportista que s'oblida de treure-se'l. Fins i tot hi ha una tradició educativa generalitzada d'ensenyar els joves esportistes a desprendre's del rellotge abans de jugar per no lesionar una altra persona o autolesionar-se (això últim, sobretot al beisbol). En el vòlei platja, tanmateix, la tradició dels jugadors de conservar el rellotge de canell durant el transcurs dels partits ha prevalgut sobre les forces de control reglamentari. Als Estats Units, el circuit professional està coordinat pels mateixos jugadors a través de l'AVP. Per tant, els jugadors vetllen pels seus propis interessos i han mantingut la permissivitat de l'ús d'aquest ornament sota la seva responsabilitat. Aquests jugadors saben que tant per la localització del rellotge en una àrea d'escàs nombre de contactes amb la pilota, com per les seves característiques materials, no es produeixen danys corporals com a conseqüència d'un impacte de la pilota. L'estil de rellotge d'aquests esportistes de platja presenta un aspecte juvenil, de colors vius, poc voluminós i fabricat en plàstic resistent. Gairebé no s'hi conserven elements metàl·lics (com el piu del canvi d'hora); fins i tot la corretja i la tanca són plàstics, per no danyar la pell. No són rellotges exclusius de jugadors de vòlei platja: són línies de disseny adreçades també al surf, el surf de vela, la bicicleta de muntanya, i d'altres modalitats que s'han anomenat, per la seva estètica, "esports californians" (E. Laraña, 1986, p. 10).

La influència de la moda americana de jugar amb rellotge s'ha expandit a d'altres països on es practica aquest joc, i a

Jugadors brasilers.

les competicions internacionals s'han produït interessants processos d'aculturació. Per exemple, durant el Campionat del Món de l'any 1991, celebrat a Rio de Janeiro, un àrbitre brasiler, experimentat en voleibol, però amb escassa trajectòria i coneixement de la subcultura del vòlei platja, va avisar un jugador americà perquè es tragués el rellotge abans del partit (com habitualment comprova un àrbitre abans d'un partit de voleibol). L'esportista el va ignorar i va continuar l'escalfament previ al partit. Després de la reiteració de l'avís arbitral, el jugador hi va començar una discussió encesa en defensa del seu ornament, al·legant que no podia perjudicar ningú, llevat d'ell mateix. La intervenció de l'àrbitre principal del partit va posar fi a la discussió. El jugador es va quedar amb el rellotge posat i el nouvingut àrbitre va comprendre que el voleibol i el vòlei platja es mouen amb impulsos personals diferents. Ens queda la pregunta, perquè es porta rellotge durant un partit? Nosaltres hem contemplat centenars de competicions amb equips d'alta competició i mai no hem vist un jugador mirant l'hora durant un partit. En vòlei platja el temps no canvia gens les coses. Tant se val que sigui una mica abans o una estona després del que es pensava. El campió del món d'aquesta especialitat, l'americà Sinjin Smith, ens donava una explicació molt simple: "it makes money". El rellotge adquireix, doncs, una utilitat altra que la seva finalitat essencial (el control del temps mitjançant l'ornament corporal). El reglament oficial de la FIVB prohibeix taxati-

Els dissenys de vestuari de les professionals són lliures.

vament, des del 1996, l'ús del rellotge. Aquest element adquireix un interès enorme per a les empreses fabricants, atès que el mateix desenvolupament del joc el col·loca en una posició envejable. El vòlei platja es juga essencialment amb tocs fets amb els avantbraços i les mans. El rellotge queda al mig, sense intervenir en l'acció, però apareix a totes les imatges al costat dels estandards del joc: la pilota de cuir de divuit segments i el braç del jugador. Per sota del nivell de l'alta competició, trobem jugadors aficionats que també practiquen el vòlei platja amb el rellotge de polsera, sense rebre diners per aquest fet, i fins i tot pagant-ne la compra i les reparacions. Els joves jugadors copsen l'esperit del jugador de voleibol de platja com el d'una persona amb rellotge. El procés d'imitació sorgeix, igual com d'altres processos, des de la jerarquia i el poder, en aquest cas del rendiment físic.

Com exposàvem al començament, la vestimenta original i reglamentària de joc han estat els pantalons curts en la modalitat masculina. Tradicionalment, i ara com ara, s'utilitza el teixit de banyador, a fi de poder fer una refrescant capbussada al mar, un cop finalitzat l'entrenament o després d'un partit.

Després del joc, aquest teixit, que combina cotó i polièster, redueix el temps per eixugar-se i evita que el jugador romangui un temps prolongat amb la roba mullada. Això constituiria un inconvenient important en cas que l'esportista jugués un altre partit a continuació, en empastifar-se de sorra el banyador mullat. Una altra de les característiques dels pantalons de vòlei platja són les butxaques. La majoria dels models porten butxaques per transportar pertinences de mida reduïda. Durant la pràctica esportiva, les butxaques queden buides per no perdre-les. Però podrien omplir-se de sorra, cosa que incomodaria algunes accions i gests de caigudes a terra. Per això, els fabricants han resolt el problema introduint butxaques de roba calada, que evita l'acumulació de sorra. La samarreta de joc ha constituït un element d'institucionalització recent. Amb això indiquem el poder dels organismes oficials (les federacions esportives), i els interessos comercials (patrocinadors). En les primeres competicions americanes, de caràcter aficionat, l'equip guanyador obtenia com a premi un lot de productes, que podia ser un barril de cervesa, unes samarretes o uns dòlars (D. Mata i G. Encarnación, 1993, p. 76). Els jugadors abillats amb els pantalons curts, lluen el tors jove i musculós al descobert. L'esperit de la imatge del *californian lifestyle* era molt present en aquestes competicions, que encara que no concedien premis substanciosos, sí que constituïen un esdeveniment social a les platges californianes d'Hermosa Beach, Sorrento, Redondo, o Manhattan Beach. Les samarretes amb muscleres van començar a estendre's en els anys vuitanta, coincidint amb el creixent procés de comercialització d'aquesta modalitat. Els jugadors van trobar en la indústria de la roba esportiva una font extraordinària per obtenir ingressos complementaris, quan aquestes companyies van comprendre l'ampli mercat que s'obria en el seu horitzó, marcat no solament pel creixent interès per l'esport sinó per l'expansió de la roba esportiva en la res-

ta de la població. L'empresa Sideout, apareguda el 1983, es va constituir com la primera companyia americana que dissenyava roba d'aquesta modalitat. Anys més tard es trobava escampada per comerços de mig món (Volleyball, 1995, p. 95). A diferència d'altres models d'organització esportiva, les competicions organitzades per l'associació americana de jugadors (AVP) mantenen la independència del jugador i la força de l'individualisme en la seva reglamentació. Encara que els equips es componguin de dos jugadors, cadascun pot anar abillat amb els models que ell mateix triï, segons els seus gustos i les línies de moda del seu patrocinador. Per tant, tots dos jugadors apareixen en el mateix camp de joc amb models i colors diferents. Les competicions organitzades per les federacions esportives conserven, d'altra banda, les línies formals bàsiques de les seves regles. Els participants d'un Campionat del Món no salten al camp com dos jugadors de platja que han fet de la seva modalitat un estil i un mitjà de subsistència, sinó com a esportistes d'alta competició uniformats segons els estrictes reglaments de la Federació Internacional de Voleibol, que en el seu Manual estipula també les dimensions dels espais publicitaris i la ubicació exacta dels diferents anagrames oficials (FIVB, 1996, p. 23). En els primers anys dels noranta, la FIVB fins i tot va optar per una mesura intermèdia, en correspondència amb les sol·licituds dels jugadors. La samarreta pertanyia a l'organització del torneig, i havia de ser lliurada al jugador perquè se la posés. Els pantalons quedaven com a peça propietat de cada jugador per anar vestit segons els seus gustos i compromisos individuals. Posteriorment, aquesta associació internacional va passar a exigir l'equipament similar en els pantalons dels components de l'equip. A nivell de competició nacional, ens trobem amb un model semblant, inspirat en l'anterior. Hem de pensar que per als patrocinadors, la presència comercial a les samarretes de joc augmenta la rendibilitat publicitària, atès que són els jugadors

els qui apareixeran en imatges als diferents mitjans de comunicació.

La modalitat femenina presenta característiques similars a la masculina, pel que fa a l'evolució de la vestimenta. Del banyador d'una o dues peces, d'elecció individual, s'ha passat a l'oficial de dues peces (pantalons i top) per a les competicions internacionals. A l'associació professional de jugadores americanes (WPBA) es manté la llibertat individual per escollir el tipus i el disseny del vestuari.

Pel que fa a les peces de roba de vestir, a banda de l'equipament estrictament de joc, hem d'englobar-les en un grup més gran i certament homogeni, que forma el vestuari dels esports de platja (on s'incorporen d'altres modalitats importants i de gran tradició, com ara el surf i el surf de vela). La indústria comercial californiana s'ha ocupat de vestir totalment l'esportista de les seves platges, no solament per mostrar el seu rendiment físic, sinó també per desenvolupar la seva vida social. Pantalons llargs, amplis i informals, de colors brillants, dessuadores amb caputxa i peces de roba d'abric impermeables per als dies rúfols, que permeten al jugador continuar mantenint la seva imatge social un cop acabada la tasca esportiva (situació anàloga amb els practicants del surf de vela). Volem assenyalar, en conclusió, que la platja, com a medi geogràfic per a la pràctica esportiva, exigeix un alt nivell d'atencions corporals, higienicosanitàries i nutricionals. Les llargues jornades d'entrenament o competició ensenyen el jugador a protegir-se del sol mentre la pell no estigui bronzejada; a utilitzar cremes i productes protectors; a portar preparada roba d'abric no solament per al fred, sinó també per a la calor o una pluja sobtada.

Consideracions sobre el masclisme

Probablement, per a algú aliè al voleibol de platja, una de les escasses referències que hagi pogut rebre sobre aquesta mo-

dalitat pertany al tipus de persones que la practiquen: musculosos i bronzejats. Darrera aquesta estimació física, es troben presumpcions sobre el caràcter fortament promiscu i exhibicionista d'aquests esportistes. Sobre la primera opinió hem aprofundit en l'apartat anterior. No hi ha dubte que la pràctica d'aquesta activitat desenvolupa la musculatura de l'aparell locomotor, i que l'exposició prolongada al sol concedeix un to bru a la pell, com a mecanisme d'adaptació. Però també queden bronzejades les multituds de persones que després d'untar-se de cremes, passen hores i hores ajeguts en una gandula o a la tovallola, amb l'única intenció de torrar la pell. Respecte al tòpic que situa els jugadors de vòlei platja com a incansables *playboys*, hem de retrocedir fins als anys cinquanta per recuperar les arrels de la qüestió. En aquella època, el vòlei platja havia adquirit una certa repercussió social a les platges de Califòrnia.

Els torneigs locals posaven en competició els millors jugadors de la zona. La parella que finalment resultaria guanyadora del torneig de State Beach de l'any 1954, estava formada per Bernie Holtzman i Gene Selznick. Van aconseguir, a través d'un amic, convèncer l'estrella de la revista de Hollywood Panamà Tops, Greta Tyson, perquè fos la reina del torneig. La presència en el campionat de la diva californiana i els petons amb què va obsequiar els guanyadors es van convertir en portades de revistes i reportatges televisius. El vòlei platja es feia conèixer pels mitjans de comunicació a la vegada que l'actriu de Hollywood assenyalava que havia trobat els homes del vòlei platja "*incredibly sexy*" (Smith i Feineman, 1988; *introduction*).

En aquells anys, en què predominava l'esperit de diversió (*fun*) i l'amateurisme, per damunt de la disciplina de la professionalització, les festes a cases de jugadors, a clubs de platja i als bars esdevenien com a institucions en el grup de jugadors i adlàters. El mateix Selznick, a més a més de passar a la història de l'esport per ser el jugador més gran del seu temps, va sobresortir pel seu esperit de beachboy a la manera hawaia-

Randy Stoklos, "King of the Beach", gairebé una dècada, la imatge del beachboy.

na: va ser un gran animador de vetllades, organitzador de festes i fins i tot era capaç d'agafar el micròfon en un torneig per divertir al públic que s'hi havia congregat. Ballarí de nit, jugador de dia, i enfrontat amb el poder de la Federació Americana de Voleibol per la seva lluita per modernitzar les regles de l'esport, va marcar una fita en la història del seu esport (B. Shewman, 1995², p. 92). Un dels seus competidors més guerrers, Mike O'Hara, explicava que, fins i tot sense que hi hagués grans trofeus o premis en metàl·lic, "acabar sent el rei del turó concedia un estatus real. Les dones es morien per quedar amb tu; els homes lluitaven per fer-se amics teus" (Smith i Feineman, 1988, p. 20).

Des de la perspectiva d'aquests primers torneigs, s'assisteix a una especial comunió específica del jugador amb el públic d'aquesta modalitat. El vòlei platja és l'activitat prioritària i sovint exclusiva de les activitats físiques que es realitzen a l'arena de la platja (amb això s'exclouen les marítimes, com el surf). Els afeccionats poden seure arran de pista i contemplar el desenvolupament del joc i les accions dels jugadors. Solament als anys noranta, els campionats profes-

nals han exigit a l'espectador el pagament d'una entrada per presenciar els partits. Fins aleshores, els més matiners anaven a col·locar la seva cadira de platja a peu de la pista central per prendre posicions hores abans del començament de la jornada. Altres, simplement s'asseien a la sorra o s'ho miraven des del moll o el passeig. El torneig de Manhattan Beach (Los Angeles), instaurat el 1960, va significar el col·lapse absolut de la platja des de primera hora del matí, per tal d'ocupar un lloc amb bona visió.

Els campions de voleibol de platja es van erigir en models a seguir pels joves de platja, que en copiaven la roba, els banyadors i fins i tot seguien aquests jugadors als locals de moda (*ibid.*, 47). El jugador americà Sinjin Smith, dominador del joc durant la dècada dels vuitanta (va vèncer més de cent trenta torneigs oficials), explicava que des de la infantesa, els anys setanta, va percebre el gran carisma social dels jugadors de vòlei platja: "Puc recordar-me de quan feia setè curs i volia jugar a un *esport de noies*, com el voleibol. Però havia vist aquells nois jugant i sabia que eren més que herois vivents" (N. Feineman, 1990, p. 111). Amb l'augment progressiu dels diners per a premis, en els anys setanta, es va assistir a la segregació d'aquest col·lectiu en dos bàndols: els que anaven als torneigs per negoci, i els qui mantenien l'esperit originari de la diversió. Sortir de nit a ballar, divertir-se, beure i, si s'esqueia, conquerir una dona abans d'anar-se'n a dormir, era la primera part del desafiament. La segona sessió arribava l'endemà al matí. Calia demostrar que encara tenies prou forces per saltar a la pista i vèncer qualsevol rival que s'entravessés en el camí del títol. Aquest dualisme d'inquietuds (la de l'oci nocturn i el rendiment esportiu) han estat i són molt mals amics, sobretot quan el nivell de competició arriba a cotes de total especialització. Els esportistes necessiten estar al cent per cent en totes les seves qualitats físiques i coordinatives. No hi ha dubte que un descans curt la nit anterior, junt

amb el consum d'alcohol, deixa minvades aquestes condicions per a l'endemà. Aquests hàbits són contraris a l'entrenament biològic i invisible (C. Álvarez del Villar, 1985, p. 725).

Tanmateix, aquest costum esdevé una exhibició de gallardia, un ritu d'afirmació de masculisme que hem tingut ocasió de contemplar en llocs on es practica el vòlei platja, a hores d'ara, a un nivell aficionat similar al que es vivia a la Califòrnia dels seixanta-setanta. El jugador brasiler Marco Tullio, subcampió del Món al Campionat d'Almeria, 1991, ens definia aquests jugadors com "els últims romàntics". Del jugador Atila, Tullio ens deia que "com més tard tornava a la nit, millor jugava l'endemà. Era increïble, ho feia tot bé, sense mostrar cap por o nervis, o símptomes de fatiga". En anys posteriors, aquest tipus de jugador amb prou feines aconseguia d'avançar en els quadres de competició, i la seva participació hi tenia una presència gairebé simbòlica. A Espanya, l'organització del I Circuit Nacional de Vòlei Platja per part de la Federació Espanyola de Voleibol va significar el tret de sortida d'aquesta modalitat a nivell competitiu en el nostre país. En aquell campionat, així com en els tres següents, el treball d'aquest candidat al doctorat al capdavant de la direcció tècnica va permetre un coneixement directe de l'ambient social original creat pel grup participant, i dels costums que van anar naixent i desapareixent.

Pel que fa a aquest apartat, considerem que existeix un fenomen de convergència respecte a altres països, atès que trobem un fenomen anàleg d'ambient social nocturn sense que existeixin elements que puguin evidenciar una influència d'elements externs en aquest aspecte. Els esportistes van acudir a la crida de la competició. Alguns eren joves procedents de llocs costaners (Almeria, Màlaga, Huelva), que havien començat a entrenar amb els seus petits grups de platja. Altres eren jugadors consagrats del voleibol, semiprofessionals d'aquesta activitat, amb inquietuds de buscar un sobresou estiuenc. Finalment, s'hi registraven parelles pro-

vinents de províncies de l'interior, com Madrid o Valladolid, amb escassa adaptació física al medi de platja. Des del primer torneig es va evidenciar que la diversió era el factor dominant entre les inquietuds de la majoria dels equips. Els divendres a la nit, després de celebrar-se la ronda prèvia del torneig, era comú assistir a les millors discoteques de la localitat. A causa que els llocs de celebració dels torneigs eren zones amb gran implantació turística (Puerto de Santa Maria, Marbella, Gandia, Salou) o grans municipis (La Corunya, Barcelona, Alacant-Sant Joan), existia una gran animació turística allà on arribava el campionat. Si a això hi afegim que els patrocinadors dels diferents circuits han estat begudes alcohòliques (Ballantine's i J&B) ens trobarem a un nodrit grup de jugadors ballant a les discoteques de moda amb les invitacions per a copes a la butxaca. Altres es conformen a fer un passeig amb la seva parella d'equip abans d'anar a descansar. A la discoteca, els jugadors de vòlei platja destaquen de seguida. En un lloc de platja, els jugadors poden estar menys bronzejats que la resta d'estiuejants, però no és casualitat que hi hagi un grup de joves d'un metre noranta d'alçada amb samarretes de vestir de vòlei platja de colors virolats. Sovint, anunciats pel discjòquei, els jugadors es converteixen en centre d'atenció de l'establiment.

En contraposició amb altres col·lectius cervesers (com els jugadors de rugbi o els "motards"), aquests joves acostumen a beure "*cuba llibres*" de whisky, no solament perquè els patrocinadors els concedeixen algunes invitacions. Aquesta tradició ja la vam observar anys enrere quan alguns d'aquests joves estaven enrolats en equips de voleibol, i acudien a les millors discoteques de la seva localitat, on, gairebé com per art de màgia, coneixien les cambreres que els invitaven sovint a copes. Quan vam acompanyar alguns amics pertanyents a equips de la Divisió Nacional, algunes nits, hem de dir que gaudien dels millors ambients de discoteca sense que se'n ressentís la cartera. La imatge so-

cial d'aquella mena d'esportistes, de gran presència física, elegància en el vestir i maneres educades, sempre va encaixar bé amb la imatge prototip del client masculí que les discoteques volen tenir. Els jugadors més ben plantats i atractius es vesteixen per a l'ocasió. Un d'aquests, amb una estatura que s'acosta als dos metres i una llarga cabellera rossa, conegut com "el viking", va a la discoteca amb un altre jugador. Tots dos vesteixen botes de cowboy (malgrat la temperatura estiuenca) que encara els fan ressaltar més al local. Tornant a l'ambient nocturn del vòlei platja, trobem les hostesses del torneig a la discoteca, contractades per la marca de begudes, treballant com a relacions públiques, lliurant obsequis i difonent la imatge del torneig que s'està celebrant a la localitat. Aquestes senyorettes, escollides tenint molt present la seva imatge física, tenen terminantment prohibit pels organitzadors les relacions de parella amb els jugadors. En cas de transgredir aquest acord, i saber-se o sospitar-se algun romanç, la noia desapareix de la plantilla de treballadors en el torneig següent.

En aquesta circumstància de total fraternitat entre els jugadors, i de desinhibició dels temors i les timideses per l'efecte de l'alcohol i l'eufòria, l'art de la seducció esdevé una operació de caça. Alguns d'ells, després de resultar rebutjats algunes vegades, a penes discriminen segons el seu gust personal i llancen atacs indiscriminats amb l'únic objectiu d'aconseguir una conquesta sexual. Se'ls sent anomenar les dones "gallines". Aquell que ha estat correspost per una dona es pot considerar afortunat: després de demanar i suplicar al seu company d'equip i d'habitació que retardi una mica la seva hora d'anar a dormir, desapareix de la discoteca en direcció a l'hotel en què s'allotja. L'endemà al matí, es procurarà dissimular les cares de cansament i de son abans de la competició. Ningú no parlarà ni farà comentaris sobre el seu cansament o sobre les poques hores de son. Si de cas, sí que trobarem algun esdeveniment nocturn com a tema de xafardeig, relatat en clau d'hu-

mor i enaltint, sens dubte, el protagonista i refermant el seu estatus de noi de platja, faldiller i despreocupat.

Fins i tot vam poder contemplar, a la localitat de Laredo, el 1991, com una de les parelles locals, que gaudia de tot el suport del públic, arribava amb retard per participar a les semifinals d'una prova del circuit nacional. Hi havia més de dues-centes mil pessetes per a la parella guanyadora del torneig, una xifra superior al sou d'aquests joves com a tècnics esportius a la localitat; no sembla una quantitat tan negligible com per deixar-la perdre per una nit de diversió, alcohol i noies. Per a aquests joves afeccionats del vòlei platja, la lògica i el raonament semblen trobar-se a l'altre costat del camp de joc. Davant l'absoluta desesperació del seu entrenador, els jugadors van arribar al camp amb evidents signes d'haver-se mantingut tota la nit en "vigília alcohòlica", acompanyats d'un grup de joves senyorettes practicants de voleibol. De poc valen els intents de gallardia quan l'equip rival és igual o millor i es troba en una situació física i psicològica apta per competir. La parella local, malgrat la cridòria de la seva afició i el seu matusser esforç, va ser materialment esborrada de la pista pels seus oponents.

Irresponsabilitat, immaduresa, sobrevaloració de les pròpies forces... Aquests i d'altres raonaments ens acosten a comprendre el fenomen humà. Però potser la millor definició per a aquests grups seria la d'"adolescents perpetus" amb què eren definits els antics beachboys hawaïans (G. Timmons, 1989, p. 15) per la lleugeresa amb què es prenen les responsabilitats.

L'assimilació de la idea del jugador de voleibol de platja vinculat a noies de físic excel·lent es fonamenta en la participació d'aquest tipus de dones joves (que a Califòrnia són anomenades *Bimbo*) com a part de l'espectacle. Encara que només un reduït nombre de jugadors del món viu professionalment dels seus guanys als campionats de vòlei platja, aquestes competicions són una extraordinària oportunitat per obtenir altes sumes de diners. Molts dels jugadors del vòlei platja

Exhibició d'aeròbic al I Campionat d'Espanya de Vòlei Platja. Marbella.

practiquen durant la temporada d'hivern el voleibol. La platja es converteix, per a ells, en una manera de continuar competint i d'ingressar alguns diners sense estar sotmès a la disciplina d'un equip de voleibol.

Els organitzadors de campionats s'encarreguen de muntar un gran espectacle al voltant de l'esdeveniment per captar així l'atenció del públic i omplir les grades, amb la qual cosa es cobreix una important faceta: la publicitat i la imatge del torneig a través de la televisió. Les hostesses del torneig, a les quals ja ens hem referit anteriorment, atenen, amb cenyits banyadors, les peticions de begudes per part dels jugadors. Fins i tot algunes tenen l'única missió de passejar-se per unes certes zones per donar imatge de marca. Un altre atractiu per al públic són les actuacions de joves als descansos dels partits, per evitar que els espectadors abandonin les localitats. Per exemple, al Campionat del Món celebrat a Rio de Janeiro (Brasil), el 1991, es va escollir la *Garota do verão* (noia de l'estiu), incloent-hi la desfilada de les garotas en banyador a l'estil brasiler, davant la gatzara del públic. Aquesta mena d'entreteniment no constitueix una novetat sinó que és tradició antiga a les platges californianes.

Al I Campionat d'Espanya de Vòlei Platja, celebrat a la platja de Marbella el 1991, els organitzadors vam decidir, a proposta del promotor local, incloure alguns números d'entreteniment aliens a la competició. La grada de la pista central es va que-

dar petita quan van aparèixer les components d'un grup gimnàstic de Marbella per oferir una exhibició d'aeròbic. La gent que anava pel passeig s'aturava a veure l'espectacle. I algun avi despistat ens preguntava: "Però, això que fan és el vòlei platja?".

Ara com ara, la fama de femellers dels jugadors de voleibol de platja continua vigent. Alguns professionals americans van ser el blanc d'un article aparegut a la revista eròtica americana *Playboy*, el 1984, titulat "Volleyball Gods", on són titllats de ser uns mocosos salvatges i uns obsessos sexuals. El que aquí anomenariem uns pinxos de platja. La seva posició en el petit però creixent món del vòlei platja se situa en el cercle antropològic de l'ídol, les característiques del qual abordem en l'apartat de l'esport espectacle. L'aprofitament del seu estatus, com a persona admirada i objecte de mirades d'espectadors, es trasllueix en la facilitat per aconseguir de bon grat una parella de forma gairebé espontània. Desenes de jovenetes esperaven a la sortida de l'estadi de Rio de Janeiro l'aparició dels jugadors americans, disposades a acceptar qualsevol mena d'invitació. En aquest sentit, assenyala un periodista brasiler: "*Hoje, o vôlei, além de esporte, significa azaração, mulher bonita, praia, atletas mais inteligentes e reconhecimento internacional*" (S. Garambone, 1994, p. 6). Fins i tot al Campionat del Món Almeria-91, quan a través de la megafonia vam anunciar que un dels pubs de la ciutat, que va col·laborar en el patrocini de l'esdeveniment, rebria la visita dels participants al vespre, l'establiment esmentat, igual que el carrer, va quedar desbordat pels afeccionats, entre els quals predominaven les noies que hi assistien amb les seves millors gales d'estiu.

En aquest campionat, mai no podrem oblidar l'estampa d'un jugador americà que havia canviat el bitllet de tornada al seu país, per anar de vacances cap a Marbella amb una jove admiradora, en un cotxe llogat. La incorporació al campionat professional americà, amb un torneig

cada setmana, podia esperar. Com ens va dir en acomiadar-se, "*spanish girls are beautiful*".

Grups autotancats

Des dels seus orígens a les platges de Santa Monica, Califòrnia, els grups de jugadors de vòlei platja han mostrat una estructura grupal fortament tancada, escassament permeable. En els primers anys d'existència, a més a més, era una modalitat que podríem anomenar esnob, vinculada als joves benestants, socis dels luxosos clubs de platja. Aquests grups gaudien de l'esport mitjançant partits entre parelles de jugadors formats en el si de les colles de platja, i l'arribada de joves estranys al grup per sol·licitar un partit, normalment era rebutjada. Fins i tot quan es tractava de jugadors amb un nivell competitiu acreditat, la resposta negativa davant el desafiament d'un partit era la resposta més habitual. Un esdeveniment molt il·lustratiu d'aquesta actitud, certament classista, és recollit per Byron Shewman (1995², p. 88). Quan en 1964 els germans Rudy i Ernie Suwara, jugadors d'elit del voleibol de Nova York, van anar a les platges del sud de Califòrnia a jugar sobre sorra, en general van ser rebutjats pels grups amb un missatge d'aquesta magnitud: "*This is a cool game for cool people. Come back when you're cool*". Certament el color pàl·lid de la pell del més gran dels germans evidenciava la seva procedència externa. La resposta, d'altra banda, afegeix un cert sentiment de xenofòbia i aversió cap a tot el que ve de l'exterior.

En les dècades dels quaranta i els cinquanta van començar a propagar-se, a més a més dels clubs privats, camps de voleibol a platges públiques, on qualsevol jove podia jugar si esperava el seu torn. La competència i la rivalitat entre els jugadors de clubs privats i públics es va fer ferotge. No hi ha dubte que la més gran competitivitat oferta a les platges municipals va incidir decisivament en l'augment del nivell dels

grups de joves que hi jugaven, en perjudici dels selectes *beachboys* dels clubs. D'aquesta situació, la coneguda parella de jugadors Saenz/Holtzman, en treien beneficis. Pel seu reconegut nom eren admesos als clubs privats, on guanyaven mig dòlar per partit guanyat, un sou per a ells, per la qual cosa anaven fent col·lectes de club en club (Smith i Feineman, 1988, p. 24). A les platges on havia arrelat una tradició voleibolística, va començar a originar-se un fort sentiment de rivalitat que encara roman. Hermosa Beach, Manhattan i State Beach conserven l'esperit alimentat en dècades. El 1990, quan vam assistir al Campionat de Manhattan Beach Open, el més important i de més gran tradició del calendari americà (prové de 1960), vam poder comprovar aquesta situació traslladada a un torneig professional.

El públic local no només animava amb entusiasme els jugadors d'aquesta platja, sinó que una bona part xiulava, esbroncava i fins i tot s'escoltaven tota mena d'insults contra altres equips provinents de les platges rivals. Coneixent l'enorme proximitat del públic a l'esportista en aquesta modalitat, fins a mitjans dels noranta, en què s'ha estructurat de forma sistemàtica la ubicació del públic, podem comprendre el perjudici que suposa per a un jugador escoltar gairebé a cau d'orella, tot mena d'insults personals. El gran campió Sinjin Smith, poc estimat per aquest sector d'afeccionats locals, ens comentava després d'acabar el torneig: "cada any és igual. Sembla mentida que juguem a la nostra ciutat. Conec alguns dels nois (*guys*) que ens escridassen i ens insulten. Són amics de jugadors que estan al torneig; i aquests els manen que ens molestin quan juguem". Aquesta mateixa conducta podem trobar-la al torneig d'Hermosa Beach, on també els equips locals d'aquesta platja són enormement aplaudits pels seus incondicionals (E. M. i G. Aronovich, 1989, p. 27). La bibliografia ens recull anècdotes d'aquesta mena succeïdes quatre dècades enrere. El jugador Holtzman, tot recordant com va conèixer, en 1950, el company amb qui va conque-

rir nombrosos triomfs, Selznick, apel·lava al caràcter de territorialitat davant l'arribada d'un jove demanant un partit. State Beach i Hermosa Beach (totes dues a Los Angeles) eren enemigues irreconciliables. "Si algú d'una altra platja venia a jugar i no romania callat, tots els jugadors de State Beach ho preniën com un insult personal" (*ibid.*, p. 13).

Arribar en una platja rival i desafiar els seus campions en la pista més important (*court A*) era un signe de total atreviment i provocació que havia de ser respost. Com avui, els partits es jugaven a un set de quinze punts, i era acceptada la fórmula que si un equip aconseguia un resultat parcial de vuit a zero, es considerava finalitzat el partit, amb la respectiva humiliació per al perdedor. En l'ocasió relatada no es va produir aquest resultat, atès que la qualitat de l'equip desafiador va obligar els *local caps* a esforçar-se al màxim per aconseguir una victòria per quinze a dotze. La inclusió en un grup de jugadors locals esdevé, sovint, un tràmit molt més dolorós del que es pugui suposar en un principi. Cada platja té les seves pròpies regles per poder gaudir de les instal·lacions. Però la tradició de marginar l'estrany continua essent moneda de canvi a Califòrnia. Pat Powers, campió olímpic a Los Angeles-84 amb la selecció americana de voleibol, criat a la platja de Mission Beach, San Diego, escrivia en un article de revista especialitzada: "La gent mai no és admesa fàcilment en un grup de vòlei platja. I de vegades la humiliació és part del procés de posar a prova el coratge d'una persona" (P. Powers, 1993, p. 128). En aquest article resumia l'ideari del jugador novell. (*Vegeu esquema*)

Per tant, podem afirmar que patir una severa derrota com a resultat del primer partit es constitueix com un ritu d'iniciació, una prova per comprovar si els vinguts d'altres platges s'hi han quedat en actitud de tornar per aprendre i ser humils, o per contra, la supèrbia els impedirà de tornar a un camp d'on han sortit severament maculats. En el fons, és una qüestió d'honor. Quan vam anar a Mission Beach, ens va rebre una platja im-

Regles per l'admissió en un grup californià de vòlei (escollides del text de Pat Powers, 1993, p. 128).

1. No et precipitis a sol·licitar de jugar. Asseu-te una estona, comprova com funciona aquest grup i descobreix qui hi domina.
2. Cada platja té un savi que tothom respecta. Coneix-lo i fes amistat amb ell. Et donarà un munt d'informació.
3. Respecta la tradició. Infrutilitza els teus punts forts i no explotis les debilitats dels contraris.
4. Comprova el sistema de la platja per participar en el joc. De vegades cal inscriure-s'hi i en altres llocs n'hi ha prou amb buscar un contrari.
5. La trampa és part de qualsevol joc i el voleibol no n'és una excepció. Quan s'esdevingui, posa en evidència el contrari davant els seus amics, tot mantenint silenci.
6. No juguis al voltant de la pista amb una altra pilota. Si hi cau dintre en ple joc, algú es pot tornar boig.
7. Ajuda a mantenir els camps. Si hi ha algun encarregat, dóna-li propina.
8. Comporta't de forma respectable. En el moment en què et posis furiós, no hi haurà ningú a qui li interessi jugar amb tu.

mensament ampla, d'arena fina i flonja, que fa que el cos s'enfonsi fins als talons. Aquest tipus de sorra és, sens dubte, el que dificulta més la locomoció i el salt. Qui s'acostuma a jugar-hi adquireix una capacitat de salt descomunal. Alineats en dues fileres, vam trobar dotze camps de voleibol, uns amb activitat i d'altres no. De seguida t'adones de quin és l'anomenat "camp A" o dels reis de la platja. És sempre el situat més a prop del passeig marítim, per la qual cosa resulta el més visible per al públic. Els camps es disposaven progressivament de manera jeràrquica, de tal manera que el camp dels passerells o principiants (*novice players*) era el més allunyat de la pista A, i el més proper a la riba del mar. Així, les pilotes que es perden sense control des de l'última pista no aniran a raure als camps de jugadors de més nivell. Al segon camp (el B), hi participaven jugadors que de vegades ho feien a l'A i hi jugaven altres partits de preparació. El sistema de joc i de torns depèn del lloc, la tradició, i el nivell dels jugadors. Per als grups d'afecionats, fanàtics de la modalitat, que romanen a la platja fins que es fa fosc, el sistema imperant és el del desafiament al campió o "*challenge system*". L'equip que guanya el set de quinze punts té dret a continuar. A l'altre costat de la pista se situa l'equip desafiador a qui correspon per torn. En

l'actualitat, al camp A de cada platja hi ha diversos jugadors professionals o semiprofessionals, que van als torneigs amb premis en metàl·lic que s'organitzen en gran nombre de localitats a nivell estatal. Igualment, els professionals van a entrenar en aquests camps després de tornar d'un torneig i abans de sortir per al següent (és a dir, de dilluns a dijous).

Les relacions de companyonia

En aquesta dinàmica, el vòlei platja ha perdut l'esperit del desafiament en nom d'un control dels esforços superior i d'una millora de les capacitats. Els jugadors actuen segons els seus plans d'entrenament, elaborats amb l'ajuda de preparadors físics i per això no abusen de jugar un partit rere l'altre. Acorden partits entre parelles de nivell semblant, i fins i tot canvien o alteren la composició dels equips, per no arribar en conflicte amb el company al pròxim torneig, en altres paraules, per descansar del company d'equip. Amb la novetat de company s'introdueix un "mecanisme que evita la saturació de la parella" (Mata *et al.*, 1994, p. 208). Amb els entrenaments de parelles alternatives, alguns equips han aconseguit de mantenir-se units llargament. El cas més ex-

pressiu és el de Sinjin Smith/Randy Stoklos, que van romandre durant onze anys com a companys i van passar a ser la parella més guardonada de la història (*ibid.*, p. 303). La fatiga de la competició, el desencant amb el rendiment del company i el fracàs de resultats porten els jugadors de vòlei platja a canviar sovint de company. Això comporta un ball de noms, rumors, trucades de telèfon, comentaris, invitacions per jugar, dignes de les revistes del cor. En aquest estil va titular la periodista italiana Gabriella Mancini el seu article “Non ti voglio piú” (1991), referint-se a la relació dels jugadors de vòlei platja com si fos una història d'una cançó d'amor i desengany a la italiana. Quan una parella no conquesta les expectatives previstes de resultats, es desfà, i a la setmana següent tots dos han buscat ja un altre company, amb qui van a la platja per realitzar els seus entrenaments junts, per tal de coordinar el joc. En set mesos de competició i més de vint-i-cinc torneigs per temporada, els “idil·lis” i “desenganys” se succeeixen a ritme vertiginós. Fins i tot al circuit nacional espanyol, disputat durant els mesos d'estiu, i on es repartien premis en metàl·lic entre els setze millors equips, en els primers quatre anys d'existència (1991-1994) ni una sola de les parelles es va mantenir unida més enllà d'una temporada. Sinjin Smith ens indicava que “el vòlei platja manté la més intensa relació de companyonia en l'esport” (Mata i Encarnación, 1991, p. 76). La responsabilitat compartida entre dues persones i no entre sis com en el voleibol, augmenta, com assenyalen en l'apartat anterior, la maduresa esportiva i el concepte d'honoradesa.

La conducta ètica del jugador

Al quadre anterior hem recollit unes regles indicades per una llegenda del vòlei platja i del voleibol, Pat Powers, sobre la inclusió dels principiants en els grups de vòlei platja. Observem que fa referència a fer trampes (*cheating*) com una cosa ja

universal en l'esport. L'ètica del jugador de vòlei platja tradicional rebutja rodona-ment la trampa com a element de joc, i malgrat el consell educatiu que proposa Powers (aquest veterà jugador instrueix els nous esportistes en cursos d'estiu a San Diego), hem contemplat com en aquesta localitat una situació d'aquest tipus va acabar amb la retirada de l'equip perjudicat i, després d'una enorme discussió entre la majoria dels presents, la sortida de l'equip que havia obrat de forma irregular. La condició del jugador de vòlei platja, que com hem indicat, està acostumat a jugar durant els entrenaments contra els que el cap de setmana seran els seus adversaris, concedeix un caràcter especial a la relació intergrup. Hi ha una certa convivència i relació que exclou l'opció de la trampa. Els que avui són equips rivals fa un temps formaven equip, o han jugat en el mateix conjunt de voleibol, o es coneixen des de fa temps. Durant els partits d'entrenament al llarg de la setmana, els jugadors s'arbitren tots sols. Als Estats Units, el reglament de l'AVP exigia l'obligatorietat d'arbitrar als mateixos jugadors (any 1989), si de cas no hi havia àrbitres en el torneig. Per tant, és un esport on els jugadors dominen perfectament l'anàlisi arbitral de les jugades i es consideren, en certa forma, dotats de les atribucions de l'àrbitre. Quan arriba l'hora dels campionats, fins i tot hi ha moments en què el jugador es col·loca per damunt de la decisió arbitral i informa el col·legiat que la decisió presa és errònia i que ha de rectificar... en perjudici propi. És a dir, el jugador pot reconèixer haver tocat la xarxa o assenyalar que la pilota ha botat dins del seu propi camp quan l'àrbitre, en un error d'apreciació, ha assenyalat “pilota fora”. A vegades, la situació encara es pot cargolar més: una jugada que l'àrbitre decanta cap a l'equip A. L'equip B reclama a l'àrbitre, perquè considera que hi ha hagut un error arbitral. Davant la negativa de l'àrbitre a rectificar, demana que l'equip A reconegui l'error arbitral. L'equip A accepta la petició del rival. L'àrbitre canvia la decisió de la jugada. L'esdeveniment més grandios dels que vam contemplar durant el Cam-

pionat d'Espanya de 1992 va ser el que passem a relatar. La parella de Laredo (Cantàbria), formada per Miguel del Río i Pedro Ruiz, es trobaven disputant un partit del seu quadre de classificació. En una determinada situació de joc, l'àrbitre assenyalava com a guanyadora de la jugada la parella càntabra. Després de la reclamació del rival davant l'errada arbitral, Ruiz/del Río donen la raó als seus adversaris, davant la mirada de l'àrbitre que, malgrat l'evidència demostrada pel “reconeixement de culpa”, s'entesta a mantenir la decisió. Un cop rebuda l'ordre de servei, l'equip de Laredo envia directament la pilota al contrari per tornar l'avantatge de la jugada anterior, guanyat de manera injusta. El públic va copsar aquesta iniciativa dels jugadors, que van rebre de la Federació Espanyola de Voleibol, el Premi a l'Esportivitat. Mentrestant, quedava patent que un àrbitre, adoctrinat i avesat a les pistes de voleibol, era incapaç de comprendre l'esperit diferent del joc que impregna el vòlei platja. Dissortadament, les pautes de conducta ètica de què ens hem vantat, a favor dels jugadors de competició de vòlei platja, es van esfumant en l'esfera de la progressiva professionalització de l'esport i de l'augment dels premis en metàl·lic. Els diners, com en altres esports, estan sepultant els valors propis d'una subcultura tan genuïna com el voleibol de platja, a favor d'un major espectacle esportiu. Fins i tot un dels grans rituals dels jugadors, el bany al mar per indicar el final d'una jornada esportiva farcida d'emocions i amistat, comença a ésser substituït per les dutxes preinstal·lades pels organitzadors amb aigua dolça.

Conseqüències de la popularització esportiva

El vòlei platja constitueix un exemple significatiu d'una manifestació de l'horitzó esportiu central. Es va forjar i es va desenvolupar com un producte recreatiu de la cultura del sud de Califòrnia. Els valors que observem en aquesta unitat geogràfica i cultural han estat i continuen pre-

sents en l'esport que abordem: vida social a la intempèrie, exquisides atencions físiques i de la salut, obsessió per la imatge, caràcter autotancat dels grups i un cert esnobisme. Com assenyalen Smith i Feineman (1989, p. 17), "*life is a beach*" a l'àrea del sud de Califòrnia. La vida social es realitza al voltant de la platja. Les nombroses localitats costaneres troben en aquest medi el lloc per a nombroses celebracions, des de festes, barbacoes a tota mena de concursos i competicions (bellesa, força física, etc.), que encara persisteixen i que nosaltres vam poder apreciar de manera repetitiva en nombrosos centres, des de Santa Barbara a San Diego, durant els estius de 1989 i 1990.

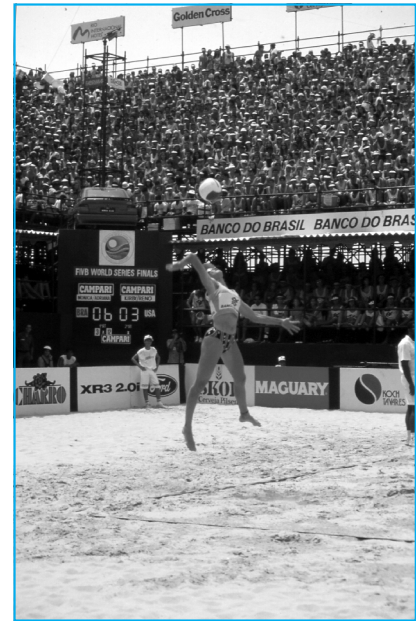
Les platges de Rio de Janeiro, sobretot Ipanema i Copacabana, van començar a experimentar, a la fi dels anys quaranta, un fenomen comparable al que es vivia a les platges californianes amb el vòlei. A Ipanema, en aquelles dates, es van començar a col·locar pals i xarxes al voltant dels llocs de vigilància de la platja i s'organitzaven partits amb equips de tres, quatre i sis jugadors. En els anys cinquanta, la premsa especialitzada (*Jornal dos Sports*, *Correio da Manha*) va començar a organitzar i patrocinar torneigs locals als quals acudien en tramvia nombrosos espectadors des d'altres punts de la ciutat (E. i M. Aronovich, 1989², p. 39). Els mitjans de comunicació van contribuir decisivament a popularitzar aquest esport. La més gran figura local, Pons, conegut com *O Grande Coqueiro*, va traslladar també la pràctica a la platja veïna, Copacabana, a causa de la massificació dels camps a Ipanema. El seu caràcter obert i gran estil de joc atreïen els millors jugadors nacionals i estrangers que arribaven a Rio: "Els millors jugadors americans sempre van jugar a la nostra xarxa, igual com els jugadors nacionals de voleibol" (ibídem, p. 37). Però calia esperar a mitjan anys vuitanta per contemplar l'arribada de les millors parelles professionals americanes a les arenes de Rio. Amb l'aparició en escena d'empreses de promotors dedicats al món de l'esport (Koch Tavares), els tor-

neigs brasilers van començar a adquirir caràcter internacional i fama mundial (M. Pechlivanis, 1992, p. 10). La fama del Campionat del Món que va començar a celebrar-se anualment a Rio, el 1986, es va estendre al circuit professional americà, i nombrosos professionals californians es van prestar a participar-hi i conèixer l'impressionant ambient social que envolta el vòlei platja.

El partit final del Campionat del Món, celebrat a la platja d'Ipanema (Rio de Janeiro), va aconseguir una audiència televisiva que va superar els deu milions d'espectadors (Mata i Encarnación, 1991², p. 76) i els cent vint mil espectadors *in vivo* durant tota la setmana de competició. En aquells dies, el President de la Nació, Fernando Collor, apareixia públicament jugant a aquesta modalitat esportiva amb el jugador llegendari Bernard Rajsman, subcampion del món en 1988 a Rio de Janeiro, i que els anys noranta va ocupar el lloc de Secretari d'Esports del Brasil (el que a Espanya es correspon amb la Secretaria d'Estat per a l'Esport).

Si exclouem aquests dos grans centres del vòlei platja mundial (Brasil i Califòrnia), on tot al llarg de mig segle aquesta modalitat s'ha anat assentant i difonent entre la població local, ens enfrontem amb un esport que ha experimentat una expansió extraordinària a escala mundial en ben just quinze anys. A mitjan anys vuitanta, el voleibol de platja amb prou feines era conegut i practicat en cap altre país, fora d'aquests dos primers. L'any 1996, el voleibol de platja s'incorporava al programa olímpic. La inclusió de la modalitat en qüestió, juntament amb els altres dos esports olímpics acabats d'estrenar, la bicicleta de muntanya (bicicleta tot terreny) i el futbol femení, a Atlanta-96, mostra l'esperit del Comitè Olímpic Internacional, una institució sensible, capaç de copsar les noves inquietuds esportives.

La presentació del vòlei platja als membres del COI, durant els torneigs del Campionat del Món Almeria-1992 i Brasil-1993, es basava essencialment en el fet que aquest esport inclou tots els com-

Magnífic ambient a Rio de Janeiro.

ponents de l'espectacle: accions amb un ritme vertiginós, incertesa contínua en la resolució de la jugada, exaltació del físic i acció a l'aire lliure (Mata, 1994, p. 88). L'elevació de qualsevol modalitat al rang olímpic suposa unes conseqüències immediates en la comunitat mundial. Els països, mitjançant els organismes encarregats de la promoció i especialització esportiva, comencen a mobilitzar les estructures necessàries per desenvolupar aquest esport i col·locar el seu equip nacional en els Jocs Olímpics. La competició internacional, que havia nascut el 1988 amb el Primer Campionat del Món, estava començant un lent procés d'expansió. El 1989, la Federació Internacional de Voleibol (FIVB) creava el Consell Mundial de Vòlei Platja, per tal de coordinar aquests esforços de promoció de les competicions. Com a fruit d'això va aparèixer, en 1989, el Circuit Mundial o World Series, amb la qual cosa el campionat s'estenia a diverses seus: Brasil, Itàlia i el Japó. En 1991 s'hi va afegir França, i el 1991 Austràlia i el Japó. Després de la designació del vòlei platja com a modalitat olímpica a Atlanta, les sol·licituds d'organització d'un torneig del circuit mundial es van desapar. L'any

Vòlei platja en un parc interior.

1994 van ser tretze les competicions oficials disputades. La temporada 2001 són 24 les sèries que formen el circuit mundial. La FIVB, per concedir una seu del circuit, exigeix als organitzadors (federació nacional de voleibol i possible empresa promotora de la competició) la cobertura televisiva de l'esdeveniment a través d'un mitjà d'abast nacional. Si no hi ha televisió, no hi ha campionat. Amb les càmeres projectant les imatges als televisors de cada país, el coneixement del vòlei platja i l'afició vers aquest esport s'han enlaira a escala mundial. A més a més d'això, algunes televisions d'abast internacional, amb interessos esportius (Canal Plus, Eurosport, ESPN, Sportschannel), han inclòs el vòlei platja dintre de les seves programacions.

La promoció de l'esport, tant a nivell popular i d'esbarjo, com de competició, ha trobat en els patrocinadors el suport necessari per elaborar estratègies d'actuació de gran abast en un curt espai de temps. A començament dels noranta, el campionat australià consistia en un circuit nacional patrocinat per Pepsi (Palm, 1992, p. 29), que va elevar enormement el nivell dels jugadors i les jugadores dels nostres antípodes. L'augment del nivell de joc i de l'interès social per aquesta mo-

dalitat es va fer palès als Jocs Olímpics de Sidney-2000, on la selecció australiana femenina assolí la medalla d'or en un estadi ple de gom a gom a la magnífica platja de Bondi Beach.

A Itàlia, d'altra banda, es va crear, en 1984, la Beach Volley Association a imatge i semblança de l'associació americana, i es van començar a organitzar torneigs a partir d'aquell any (Squeo, 1991, p. 90), tant nacionals com amb la participació dels millors jugadors americans. A França, igualment, els anys vuitanta van acollir el naixement de les primeres promocions d'aquest esport, en què s'intercalaven les activitats d'esbarjo amb les competitives. La Federació Francesa de Voleibol va desenvolupar, en 1981, l'operació "vacances voleibol" en la qual, mitjançant caravanes que recorrien les costes del canal de la Mànega, l'Atlàntic i el Mediterrani, els jugadors de la selecció francesa de voleibol realitzaven exhibicions de partits amb format de 4 x 4 (quatre jugadors per equip) i desafiaven els equips locals que resultaven campions d'un torneig de promoció desenvolupat durant la setmana. Tot plegat animat amb torneigs familiars i activitats d'esbarjo i, ben entès, cobert per un suport publicitari. El periodista del diari Le Monde recollia el rotund impacte social que estava suposant l'apogeu del vòlei platja i com canviava l'ambientació del lloc amb la introducció d'un joc d'aquestes característiques: "Arribat l'estiu, tothom qui sovintreja les platges franceses pot assistir, divertit o irritat, a l'espectacle de desenes de pilotes destacant sobre el fons blau, en recorreguts parabòlics no sempre controlats o botant amb salts de puça fins al primer cos ajagut al sol i il·lustrats de crema solar" (G. Albouy, 1981, p. XIX).

A Espanya també recollim aquesta actitud de rebuig davant la introducció de jocs amb pilota en llocs destinats tradicionalment al turisme de platja, gandula i para-sol. El cartell de "Prohibit jugar a pilota" era una forma institucional de frenar l'avenç de les activitats esportives a la platja. Per això, quan l'any 1990 vam rebre l'encàrrec de la Federació Espanyola de Voleibol, de desenvolupar un progra-

ma de promoció popular del vòlei platja d'àmbit nacional, vam considerar la necessitat de realitzar una anàlisi de la situació que ens concedís les claus d'actuació. La presentació, a la Federació Espanyola de Municipis i Províncies (FEMP) d'un projecte que, basat en la pràctica esportiva, estimulava la reactivació de les ofertes turístiques, va ser rebut amb enorme gratitud en l'entitat esmentada. No es tractava de posar camps de voleibol a les platges, sinó d'oferir als turistes unes expectatives complementàries a l'oferta tradicional del turisme espanyol: sol i platja. La iniciativa promovia l'estimulació dels recursos socials dels municipis costaners per tal d'adaptar-se als nous gustos socials de la població en el temps de lleure. S'ha passat d'un turisme passiu, de llargues hores a la gandula, a un turisme actiu, on els estiuejants busquen de realitzar activitats diverses, en el ventall de les quals es troben les esportives. L'eslògan "deixa de jeure a la tovallo-la i vine a jugar a vòlei platja" va esdevenir el començament d'una campanya que, en 1991, es va estendre per 80 municipis mitjançant un programa d'ensenyament, entreteniment i esbarjo populars en què van participar més de 200.000 persones (Mata i Encarnación, 1993, p. 16). La Campanya va ser nomenada per als Premis Nacionals de l'Esport a la Promoció Esportiva.

En la dècada final del segle, al nostre país, el nombre de camps de vòlei platja s'ha multiplicat. L'afició per aquest esport ha conduït els organismes esportius locals, autonòmics i nacionals a emprendre activitats de promoció i competicions de diferents nivells. Els patrocinadors han trobat en el vòlei platja un mitjà per introduir-se comercialment en un espai on la publicitat és prohibida. En efecte, el Reial Decret 1471/1989 de l'1 de desembre, pel qual s'aprova el Reglament General per al Desenvolupament i Execució de la Llei de Costes (de 28 de juliol de 1988; Llei 22/1988) assenyala, a l'article 81: "Estarà prohibida la publicitat mitjançant cartells o tanques o per mitjans acústics o audiovisuals". Les xarxes de vòlei platja, a diferència de les xarxes de voleibol, por-

ten una banda horitzontal a la part inferior (i no una corda). Tant les bandes horitzontals, superior i inferior, com les laterals, tenen vuit centímetres d'amplada, en lloc de cinc centímetres justos, perquè així els patrocinadors de l'esdeveniment trobin un suport més ampli per tal que la publicitat sigui ben visible. La Federació Internacional de Voleibol, en el reglament de vòlei platja de 1996, indica expressament que en aquestes bandes hi és permesa la publicitat (articles 2.1 i 2.3). Aquestes concessions als organitzadors no apareixen, tanmateix, al reglament del voleibol.

Hem de considerar que el vòlei platja s'ha constituït com una modalitat on la comercialització ha participat decisivament en el desenvolupament i l'expansió de l'esport. Les firmes comercials desitgen de vincular el seu nom amb el d'una manifestació de l'excel·lència física i de la vida d'esbarjo i lleure esportiu. Encara que l'Ordenació jurídica ha suposat l'extracomercialitat del litoral (Moreno Cánovas, 1990, p. 145), els camps es continuen col·locant amb publicitat a les bandes. Els campionats se succeeixen: els patrocinadors envaeixen de tanques comercials els límits dels camps, col·loquen veles, graderies, banderes, globus inflables amb el logotip del patrocinador. Els tècnics de costes preparaven un reportatge fotogràfic de la superfície de publicitat per calcular les sancions mentre els organitzadors s'apressaven a recalcar els valors socials de l'esport i el caràcter efímer del muntatge: la Federació Espanyola de Voleibol, igual com la resta de federacions esportives espanyoles i les territorials, han aconseguit el reconeixement d'Entitats d'utilitat pública a la Llei de l'Esport (10/1990; article 44). La publicitat es considera una falta lleu al reglament esmentat, i se sanciona amb deu mil pessetes el metre quadrat. Tanmateix, la col·locació sense autorització d'obres i instal·lacions, com ara els envelats per a autoritats, en el domini marítim terrestre es considera una infracció greu (art. 157.1 del Reglament). L'endemà de la prova, a la platja no en

queda res, de tot allò. Potser alguna xarxa de joc i pilotes amb serigrafies publicitàries, regalades als jugadors locals i al públic assistent, seran els únics vestigis d'un campionat que continuarà en d'altres platges. Als Estats Units, la moda social del vòlei platja va arribar a inicis dels noranta a llocs allunyats de la costa, i se serveix a l'estil americà. Els anomenats "*Indoor beach espots*" són locals tancats on es combina el bar amb el camp de vòlei platja. D'aquesta forma, els afeccionats poden practicar aquest esport i gaudir d'una sessió de lleure, tot prenent unes begudes en companyia, independentment del temps atmosfèric de l'exterior. Les pistes es lloguen per hores, i en la majoria d'aquests establiments es desenvolupen campionats propis (Patterson i Sandorfi, 1995, p. 78).

Bibliografia

- Albouy, G. (1982). Le volley-ball de plage. *Le Monde Dimanche* (8/7/1981), XIX.
- Antonelli, F. i Salvini, A. (1982). *Psicología del deporte*. Valladolid: Miñón.
- Aronovich, E., M. i G. (1989). California: The land of beach volleyball. *Río de Janeiro* (2), any 1, 26-31. O Grande Coqueiro. Voley de Praia. *Río de Janeiro* (2), any 1, 37-40.
- Beal, D. i Murphy, P. (1989, juliol). The will to win. The secret of the great US-Boys. *Volley-Tech. FIVB*, 2-6.
- Carrero, Luis (1965). *Balonvolea actual*. Delegación Nacional de Deportes. Madrid: Serie Azul.
- Distel, D. (1995, abril). "*William Morgan*". *Volleyball*. Califòrnia: Woodland Hills, 70-72.
- Feineman, N. (1990, abril). Sinjin. *Volleyball Magazine*. Santa Mónica (Ca).
- FIVB (Federació Internacional de Voleibol) (1996). *40 th anniversary, 1947-1987. World Series Manual 1991*. Beach Volleyball World Council. *Beach Volleyball Official Rules*, Lausanne. Milà: Edizioni Studio Erre.
- Garambone, S. (1994, juny). Confissões de un Pereba. *Volleyball-Brasil*, 66
- Laraña, E. (1986). Los nuevos deportes en las sociedades avanzadas. *Revista de Occidente*, 62-63. Madrid.
- Mata, D. (1994). El voley playa: nacido para el espectáculo (25). *Olimpia. COE*, Madrid. 88-91.
- Mata i Encarnación, G. (1991). Voley playa, un deporte con futuro (9). *Olimpia*, 76-80.
- (1991). Voley playa en Brasil, a ritmo de samba (10). *Olimpia*, 76-77.
- (1993). El bronceado y el voley playa (17 de marzo). *El País*, 16.
- Mata, D.; Rodríguez, F. i Encarnación, G. (1994). *Voley playa. Aprendizaje, entrenamiento y competición*. Alianza Deporte.
- Moreno Cánovas, A. (1990). *Régimen jurídico del litoral*. Madrid: Tecnos.
- Olivera, J. i A. (1995, juliol). La crisi de la modernitat i l'adveniment de la postmodernitat: L'esport i les pràctiques físiques alternatives en el temps d'oci actiu. *Apunts. Educació Física i Esports* (41), 10-29.
- Palm, A. (1992). World Beach Championship. *Volleyball-Australia* (2). Verano Sydney. Australia, 28-30.
- Palou, J. i N. (1985). *Historia del voleibol español*. Lleida: Dilagro.
- Palou, N. (1992). Historia del voleibol, en *Voleibol*. COE y FEVB. El Corte Inglés.
- Paterson, D. i Sandorfi, C. C. (1995, marzo). *The great indoors*. Califòrnia: Volleyball Woodland Hills, 78-90.
- Pechlivanis, M. (1992). *A origem do voley da praia no Brasil*. Brasil: FIVB Beach Volleyball World Series, 8-10.
- Powers, P. (1993, juliol). *Wait your turn*. San Luis Obispo (Califòrnia): Volleyball Monthly, 128.
- (1994). When pushing works. *Volleyball Monthly* (4), 120-121.
- Shewman, B. (1995, abril). *100 years of volleyball. The beginning*. Woodland Hill (Califòrnia): Volleyball, 66-74.
- (1995, juliol). 100 years of volleyball. *Sand Storm* (2). Woodland Hill (Califòrnia): Volleyball, 86-100.
- Smith, Sinjin i Feineman (1988). *Kings of the beach*. Los Ángeles: Powers Books.
- Squeo, A. (1991). Come eravamo. Breve storia di successo di beach volley. *Beach Volley* (1). Supplement al núm. 89 Windsurf Italia. Grup B. Itàlia: Editore. Milà, 88-94.
- Stevenson, J. i Obsteeld, R. (1989). *Hot Sand. The beach volleyball hand book*. Los Ángeles: Windmill Press.